

**PARTICIPATION AND ATONEMENT: AN ANALYTIC
AND CONSTRUCTIVE ACCOUNT**
OLIVER D. CRISP
BAKER ACADEMIC, 2022
259 SIDER

Anmeldt af Asger Chr. Højlund

Forfatteren til denne bog, som er brite og tidligere har haft stillinger på blandt andet Fuller Theological Seminary, er i dag professor ved det fremtrædende skotske universitet St. Andrews, hvor han er leder for dets teologiske fakultet, St. Marys' College. Crisp er samtidig en af de ledende skikkelser inden for »Analytisk Teologi«, en ret ny metodisk tilgang med forløbere hos teologiske filosoffer som Nicholas Wolterstorff og Alvin Plantinga, og med »transparency, simplicity in expression, clear, logical argumentation, and rigorous analysis«, som grundlæggende ledetråde (jf. hjemmesiden for »Logos Institute«, som Crisp også er leder af). Det er i denne programerklæring ikke svært at få øje på inspirationen fra den analytiske filosofi, som man dog klart adskiller sig fra i troen på, at der også kan tales meningsfyldt om Gud, ja ikke bare om Gud, men om decideret kristelige emner som inkarnation og forsoning.

Crisps hensigt med denne bog er at give en sammenhængende, omfattende og tankemæssig klar redegørelse for forsoningen. Ambitionsniveauet er højt. Målet er at nå frem til en lære om forsoningen, der er lige så grundlæggende for vores forståelse af den, som tonaturlæren er for vores forståelse af Kristus og treenhedslæren for vores forståelse af Gud. Dér er vi nemlig ikke, ifølge Crisp. Vi har bekendelser til Kristus som den, der har forløst os fra synden. Vi har metaforer for ham som »Guds lam« og »ypperstepræsten«. Og så er der op gennem historien udviklet modeller og tilgange som løskøbelsesmodellen fra oldkirken, satisfaktionsmodellen fra Anselm og frem og eksempelmodellen især fra nyere tid. Men de går i hver sin retning. Crisp er ude på at nå ind til en kerne i alt dette, som kan forklare Jesu døds betydning. Eller som han igen og igen siger: Han er ude efter »a clear mechanism of atonement« (s. 18).

I et af de indledende kapitler understreger Crisp, at der må være en reel sammenhæng mellem værdien i det, Kristus gør, og den frelse, hans gerning medfører. En henvisning til, at Gud i sin nåde ganske enkelt beslutter at *regne* Kristi liv og død som betaling for syndere, sådan som nogle i middelalderen kunne sige, afviser Crisp. Det vil de fleste opfatte som »deeply implausible« (s. 45), som han siger med en overraskende overfladisk begrundelse (dem er der en del af). Men præcis hvad er det så i Jesu liv og død, der gør, at hans død kan gøre noget ved menneskets situation?

Hans fremgangsmåde i forsøget på at nærme sig et svar på det er en præsentation og diskussion af forskellige tilgange. Han begynder med den, der befinder sig længst fra den løsning, han selv opfatter som den bedste, nemlig talen om Kristi liv og død som et eksempel, der skal omstemme os. Når Crisp ikke anser den for at være den rigtige løsning, er det blandt andet, fordi den i grunden ikke ser på Jesu død som frelsende, men kun som en hjælp til mennesket nyorientering, uden afgørende betydning for dets forhold til Gud. Crisp er dog hele tiden yderst nuanceret i sin vurdering og drøftelse af først og fremmest nyere litteratur, der går ind for denne tilgang, og peger på, at der findes versioner af den, der opererer med en så stor betoning af det forvandlende ved mødet med Jesus, at det nærmer sig noget af det rigtige.

Dernæst forholder han sig til den løskøbelses- eller forløsningsmodel, som Gustav Aulen er den store talsmand for, og som tydeligvis er den foretrukne mo-

del blandt mange i dag, men som Crisp på samme måde ser afgørende mangler i. Talen om magter, vi skal løskøbes fra, er tankemæssigt uholdbar, og den siger os ikke noget i dag. Desuden giver denne model ikke noget svar på det, der er grundspørgsmålet i forsoningslæren, nemlig på hvilken måde Jesu død kan udgøre »the mechanism of atonement«.

Og som det sidste når han så frem til Anselms satisfaktionsmodel. Crisp gør i den forbindelse meget ud af at skelne mellem Anselms forståelse af forsoningen som godtgørelse og senere teologers, ikke mindst reformatorenes, tale om den som stedfortrædende straf lidelse. De to ting er ofte blevet blandet sammen. Men det er ifølge Crisp helt forkert. Han argumenterer energisk mod talen om Kristi død som stedfortrædende straf lidelse. Han overvejer mildere udgaver af denne tale, som når nogle teologer taler om, at Jesus kun tager *konsekvenserne* af vore synder på sig, ikke vore synder (som når en forælder påtager sig konsekvenserne af noget, ens barn har gjort, uden selv at være skyldig). Men også det anser han for at være en juridisk helt utilladelig tanke. I stedet tilslutter han sig helhjertet Anselms tale om, at straffen (hvis berettigelse han bestemt ikke modsiger) ophæves ved, at Jesus i hele sit liv og lige ind i døden lever det menneskeliv, vi skulle have levet, og at det menneskeliv i kraft af enheden mellem Gud og menneske er betaling nok for vore synder.

Bogen afsluttes med en sidste del, hvor Crisp kommer med sin egen konstruktive udfoldelse af, hvordan Jesu død skal forstås. Og her bliver det helt klart, at han

er noget længere væk fra en traditionel reformert forståelse, end man måske indledningsvist troede (selv om han forbavsende nok holder fast ved forudbestemmelse og dobbelt udvælgelse). Under det første punkt i denne udredning, som handler om synden som baggrunden for forsoningen, afviser han nemlig klart, at faldet betyder, at vi står skyldige over for Gud. Faldet medfører, at vi arver en sygdom eller svaghed, som gør, at vi uundgåeligt på et eller andet tidspunkt vil synde. Men det er først, når vi gør det, og det vil sige bevidst overtræder Guds bud, at vi er skyldige og fortjener straf. Med rette kan han her henvise til Zwingli som talsmand for det samme synspunkt. Derimod tvivler jeg stærkt på, at han har ret i at tage Calvin til indtægt for det. Dermed kommer Kristus, trods Crisps betoning af hans afgørende betydning, til at spille en noget mere tilbagetrædende rolle for menneskets forhold til Gud, end han gør i hvert fald i luthersk og, vil jeg også tro, i en del reformert teologi. Ved at give os sin Søn som den, der fuldbyrder det sande menneskeliv som godtgørelse for vores syndige, sætter Gud en virkelighed ind i verden, som drager os ind i det samme liv i en vedblivende proces. Crisp kan her, nok med en del ret, pege på oldkirkelige teologer og den reformerte vækkelsesteolog Jonathan Edwards som hjemmelmænd for en lignende tankegang.

Der er noget dyb utilfredsstillende ved Crisps bog. Det handler ikke »bare« om hans forståelse af forsoningen, som jo helt klart er noget anderledes end en luthersk forståelse. Det handler lige så meget om tilgangen, som jo hænger sammen med

den analytisk-teologiske metode. Selv om der bruges utrolig meget krudt på at præcisere og komme med definitioner og afgrænsninger, og der i og for sig henvises ganske flittigt til historiske og nutidige eksempler på de forskellige positioner, får man en følelse af stor overfladiskhed. Det, forfatteren er optaget af, er at komme med så enkle og klare beskrivelser af de forskellige positioner, at man kan opstille dem i en slags syllogismer og drage sine slutninger. Det ligger jo i selve metoden. Metaforer og billedtale kan man ikke bruge til så meget. Fortællinger er kun fortællinger. Det, som er målet for denne type teologi, er at kunne nå til en erkendelse af virkeligheden, og det vil sige at kunne udtrykke den i propositionelle sætninger. Det gør, at man ikke ser det som et formål at trænge ind i en dybere forståelse af de gamle teologer. Når for eksempel Anselm, som ellers er en af Crisps helt store helte, betoner Guds altoverskyggende virkelighed som den afgørende grund til alvoren i vores ulydighed mod ham, er han hurtig til at kassere det som noget, vi ikke kan bruge i dag (s. 100-102). Det, han alene er ude efter, er mønstrene og deres brugbarhed for os i dag. Det samme gælder brugen af Bibelen. Han kan godt anføre Bibelen som grundlag for vores tænkning – sammen med teologihistorien. Men heller ikke her går han (med meget få undtagelser) ind i teksten. Som regel bliver det ved anførelsen af nogle få bibelsteder som en del af de »data«, vores teoridannelse må forholde sig til. På mange måder ligner hans tilgang til Bibelen det, man kan møde i katolsk teologi, som et grundlæggende, men også lidt kaotisk ud-

gangspunkt for troen, som så er afhængig af den senere teologiske tænkning for at blive til håndfast erkendelse – og ikke som den levende virkelighed, al senere teologi vedblivende må arbejde på at trænge ind i. Dermed bliver det alt for let vores fornemmelse af, hvad der er fornuftigt eller plausibelt, der i sidste ende kommer til at afgøre indholdet af troen.